

Introducció

Coordinador del monogràfic

per ENRIC UCELAY DA CAL

Catedràtic d'Història Contemporània, UPF

El terme catalanisme és un neologisme polític dels anys vuitanta del segle XIX, molt comparable, tant en els seus orígens com en la seva utilització, al concepte ideològic nord-americà *Americanism*. El concepte "catalanisme" sempre ha posseït un significat polivalent que incloïa tant patriotisme com nacionalisme. Cobria tots els arcs político-jurídics: regionalistes, autonomistes, federalistes, confederals, ultra-nacionalistes i mers simpatitzants culturals, independentistes militants i persones vagament sentimentals: tots podien ser catalanistes. Era una categoria oberta, transversal. Per molt que contradigués la saviesa habitual de la politologia -la *conventional wisdom of political-science*-, sempre basada en exemples nord-americans, que suposa que els partits tipus *catch all* estan renyits amb els de temàtica específica i aïllats (*single-issue politics*), a Catalunya una barreja tan inviable a priori va funcionar sense problemes durant més d'un segle.

A efectes públics, el catalanisme va ser norma política fins a la celebració de la Diada, o festa nacional catalana de l'Onze de Setembre de 2012. Però en aquella ocasió, una manifestació excepcional, una vasta i incomptable gentada va envair els carrers de Barcelona, mentre l'esdeveniment es retransmetia en directe des de les cadenes de televisió catalanes i els canals amb cobertura local, projectant-se també fortament a la xarxa i, de retruc, en els mitjans de comunicació internacionals. La Diada de 2012 va ser un festival de colors: els carrers es van

omplir d'estelades, la bandera independentista, en les seves dues versions: amb el triangle blau i l'estel blanc (de dretes), o amb el triangle groc i l'estel vermell (d'esquerres). Les estelades es van confondre per sempre més i van escombrar la senyera, l'històric penó de quatre barres vermelles sobre fons daurat. Allò va constituir un canvi simbòlic d'enorme importància; però sobretot, el monopoli de banderes separatistes va implicar un canvi encara més gran en termes de política convencional de partits.

Fins aquell setembre de 2012, el separatisme havia estat una opció electoral clarament minoritària en la política catalana. En l'esquema tradicional habitual, joves amb l'apropiada predisposició ideològica, en l'edat més propensa a la violència (és a dir, entre els 16 i els 28 anys), passaven per una fase generacional de nacionalisme radical abans de trobar un lloc en el medi social, casar-se, mantenir un lloc de treball i convertir-se així en "votants catalanistes", amb un comportament electoral estable. En els anys noranta del segle passat, també noies adolescents i dones joves d'una disposició ideològica anàloga -en si mateix un fet social nou- s'afiliaven cada vegada més a grups independentistes, fins que també elles tiraven endavant les seves pròpies vides familiars i laborals. La creixent participació femenina va ajudar a calmar la crémor masculina, de tal manera que la imatge del "guerriller" nacionalista, del "lluitador de carrer" -com cantaven els *Rolling Stones*- o del "activista violent" -segons la policia espanyola-, va començar a esdevenir obsoleta. Cada vegada més -amb l'exemple de la "Crida a la Solidaritat" lingüística- l'agitació de masses, a base de grans aglomeracions de persones, es va convertir en la nova norma nacionalista radical.

Mentrestant, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), el vell partit nacionalista d'esquerres, amb un passat que datava dels anys trenta, va esdevenir una força "independentista" que cada vegada desafiava més el predomini "catalanista". Però ERC es va mostrar incapaç de sortir de la seva òrbita com a satèl·lit del nacionalisme moderat de caire pujolista, consolidat en una coalició més o menys ferma entre la força personalista, seguidora de Pujol, i la vetusta entitat democristiana local que com a coalició va dominar la política catalana durant més de tres dècades, des de 1980 fins a 2003. Esquerra només podia escapar-se de la seva trajectòria de dependència aliant-se amb l'esquerra recuperada de l'oposició al franquisme, amb els socialistes i els post-comunistes, cosa que finalment succeí després dels comicis de 2003. Aquesta coalició més aviat estranya, en la mesura que combinava "catalanistes" actius i passius, es va desfer en les eleccions autonòmiques del 2010. En aquell moment, els acostumats hàbits i costums que van marcar els anys democràtics després de la transició a Catalunya van concloure de manera abrupta. El fet que s'haguessin alterat les tradicions, costums i tendències relatives a les relacions de parella, unit a la dificultat per trobar feina que tenien els joves en aquell context de crisi econòmica, possiblement

van ajudar a franquejar l'entusiasta viratge social cap a l'independentisme. Va quedar en evidència que el catalanisme no tenia ja un marc referencial capaç de satisfer el comportament social de la joventut en clau de procés de socialització, com havia passat fins aleshores, i els rols de gènere que havia mantingut el nacionalisme radical de vell estil s'havien enfonsat.

Al setembre de 2012, doncs, el patró històric d'una inclusió àmplia i genèrica va semblar esvair-se. L'opinió nacionalista moderada es va fer oberta i assertivament independentista. Sentir-se "desacomplexat" (sic) en aquesta postura va esdevenir la consigna imperant de la interacció social. Fins que, amb el pas del temps, aquesta actitud es va tornar tan habitual i familiar que no despertava comentaris.

El present monogràfic intenta traçar i analitzar diversos aspectes d'aquest canvi. El compendi reuneix enfocaments diferents. Oriol Bartomeus, estudiós vinculat a l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) de Barcelona, analitza en el seu treball: "Tendència de fons o tàctica partidista. El canvi generacional i el gir ideològic del nacionalisme", el material acumulat pel propi ICPS al llarg d'un període llarg en termes d'identificació nacional, per rastrejar millor el canvi generacional i el desplaçament ideològic. L'analista polític i historiador acadèmic Xavier Casals, autor de nombroses obres molt ben considerades, valora el secessionisme català en clau dels moviments europeus populistes en el seu text: "La Catalunya emergent: secessionisme i dinàmiques populistes europees". Carlos Viñas, un investigador jove i destacat estudiós de la violència de les grades i en el rock català de tipus ideològic, tracta, en castellà: "No volem ser'. Música y nacionalismo". L'organitzador del dossier (i autor d'aquesta introducció), Enric Ucelay-Da Cal, presenta una narració històrica de l'evolució del canvi, del pas d'un independentisme molt minoritari a una acusada pluralitat d'opinions polítiques visible a partir del 2012, en el seu text "Catalonia Dreaming: The Rise of Catalan Mass Secessionism, 2010-2015". Finalment, un jove erudit italo-català, Marcel A. Farinelli, ofereix un assaig : "Absència present: el sobiranisme català de molt llunyana perifèria", sobre els efectes del canvi pro-independència centrat a Barcelona tal i com es perceben des de la més llunyana perifèria de parla catalana: això és, la petita ciutat de L'Alguer, a la costa occidental de Sardenya. La seva anàlisi ressalta algunes de les contradiccions entre els discursos rivals d'una "Gran Catalunya" entesa en clau de política cultural (el *soft power* de Joseph Nye) i influència exterior, enfront dels supòsits que sustenten l'empenta en pro de la independència d'una "Catalunya estricta" formada per la Barcelona metropolitana i les quatre províncies catalanes, injuriades com institucions en la tradició política del país, però que conformen el *hinterland* de la capital.

En els últims anys, les crides del nacionalisme català a la independència s'han formulat sobre la base un model de transició, una fórmula senzilla de passat-a-futur, com un canvi instantani en dues passes. A mesura que les frustracions s'han incrementat i el govern central ha anat impedit les aspiracions més màgiques relatives a aquest trànsit des de la "opressió" a la "llibertat", els autors independentistes s'han vist obligats a recórrer a la idea d'un *procés*, la qual cosa implicava que aconseguir el més absolut autogovern podria demorar-se un temps. Mentrestant, els analistes han de "processar el procés", per dir-ho d'alguna manera, per interpretar millor la interacció de la política catalana amb l'espanyola, a nivells diversos, i no senzillament a Barcelona o Madrid. Aquesta és la intenció que guia als autors del present monogràfic.